

Lisbeth Haastrup

Positioner og potentialer på vej mod en kulturdidaktik

Mål og midler for de praktisk-musisk-kunstneriske fag set fra et materielt kulturelt perspektiv

Gruppen af de nuværende praktisk-musisk-kunstneriske fag ændrer indhold, placering og vilkår lige nu, ikke kun i Danmark, men også internationalt. Artiklen analyserer nogle af fagenes positioner og diskurser ud fra hvilke disse sammensatte forandringer kan forstås og diskuterer hvilke konsekvenser de forskellige positioners mål og midler vil kunne få for fagene, skolen, eleverne og lærerne. Sammenlægningen af fagene håndarbejde og sløjd til "materiel design", og "håndværk og design" er et markant og interessant eksempel på en bredere tendens til, at faggrænser ophæves og navne ændres så mange materialer, aktiviteter og udtryksformer gøres mulige og kan blandes på mange måder i tværfaglige samarbejder og også i samarbejder mellem uddannelsessektor og kultursektor. De praktisk-musisk-kunstneriske fag er blevet indskrevet i diskussionen om, hvordan innovation og kreative kompetencer kan fremmes i uddannelsessystemet. Spørgsmålet er, hvordan de særlige pædagogiske potentialer i materiel kultur kan bibeholdes og udvikles og på hvilke vilkår? En kulturdidaktisk tilgang foreslås (jf. Lundberg dette nummer) og skitseres til slut.

Nye begreber – nye praksisformer?

For at opfange, karakterisere og systematisere den aktuelle diskurs om de praktisk-musisk-kunstneriske fag og innovation og kreative kompetencer vil jeg inddrage såvel de faglige fællesmål for fagene fra Undervisningsministeriet april 2009, som tidligere formål og vejledninger for undervisning i fagene. Desuden skal evalueringer og rådgivende rapporter nationalt og internationalt, samt po-

litisk og didaktisk debat inddrages. I vor samtids ombrydningsproces er en analyse af nye begreber og sammenkædninger mellem dem med til at definere diskursen og begreberne et godt sted at tage fat, for at indkredse ændringer i hvad der tales om, af hvem og hvordan (Foucault 2001a, 2001b).

Mens de nuværende fags navne forbindes med deres særlige materialer, teknikker og aktiviteter er det "*materielle*" blevet en ny hat, der under sig kan samle arbejdet med mange slags materialer, på tværs af forskellige fag. Hvor håndarbejde og tekstiler, sløjd og træ eller metal tidligere hørte sammen, kan man med betegnelsen materiel omfatte både disse og alle mulige andre slags materialitet. De to fags linjefagsstudier er lagt sammen til faget materiel design på seminarierne, og i grundskolen bliver sammenlægningen til faget materiel design og håndværk. Det diskuteres desuden om billedkunst skal blive en del af dette fag, for arbejdet med farver, papir, ler og papmache er også materiel design og håndværk i denne brede definition.

Begrebet *design*, der fokuserer på elevernes innovative og kreative arbejdsproces med de mange former for materialitet, ser ud til at samle de didaktiske mål på tværs af de tidligere faggrænser. Med design forskydes interessen fra det praktiske arbejde, de håndværksmæssige færdigheder og konkrete produkter, til den enkelte elevs evne til at planlægge og gennemføre projekter.

Det *musiske* omdefineres og udvides fra sang og brug af musikinstrumenter, sådan at flere former for aktiviteter og udtryksformer inkluderes (jf. Faglige fællesmål 2009). Musik, drama og dans foreslås at arbejde tættere sammen omkring lyd, rytme og bevægelse. Selvom kropslige udtryk og aktiviteter her integreres på nye måder, adskiller denne sig fra hvordan krop og mad tænkes i forhold til de nuværende fag hjemkundskab og idræt. Det foreslås nemlig, at hjemkundskab og idræt kan indgå i et tættere samarbejde med fælles omdrejningspunkt omkring "*sund livsstil*" (Faglige fællesmål 2009). Her er kroppen defineret som et fælles projekt, der handler om at fremme dens sundhed, og om at tilegne sig bestemte måder at motionere og spise for at opnå og bevare en sund livsstil. I mødet mellem de to fag omkring sundhed nedtones det materielle og designmæssige i hjemkundskab og det musiske og kunstneriske i idræt.

Kunstnerisk er et begreb, der ser ud til at blive genintroduceret som en forskelsdimension til det praktiske, og en markering af et nyt samarbejde mellem undervisnings- og kultursektorerne, hvor kultur ser ud til at betyde "finkultur". I det nyeste udspil fra Undervisningsministeriet kaldes faggruppen for "De praktisk- musiske og kunstneriske fag" (2009). Den tidligere fælles term "de kreative fag" er forladt, da den signalerer, at de øvrige fag ikke er kreative. Det kreative er en måde at arbejde på, som nu kan finde sted i alle fag. Det kunstneriske derimod ser fra undervisningsministeriet ud til at kunne forbeholdes især billed-

kunst og musik, selvom såvel kunst og kunstnere inden for billedkunst, musik, teater og dans er med i dette felt

Selvom de nye begreber og diskurser har vundet indpas i de nye fagformål, i den faglige og politiske debat og i en række tiltag og forsøg, indskrives sig på en modsætningsfuld måde i diskursen om fagene og skolen og ikke mindst i forhold til de vilkår, som bydes i praksis.

Forandringerne mellem de praktisk-musiske-kunstneriske fag indbyrdes, opretholder f.eks. de grundlæggende forskelsdimensioner mellem denne faggruppe og de teoretiske fag i skolen og der rokkes ikke ved den position som lavere prioriteret fagblok mht. ressourcer og opmærksomhed. Fokus er stadig på faglige resultater inden for de "hovedfag", som tæller i PISA undersøgelser og som adgangsgivende fag videre i uddannelsessystemet. De nye begreber rummer ansatser til brud af denne art, men ser ud til at blive tolket og anvendt meget forskelligt såvel fagligt, som pædagogisk og organisatorisk. Til belysning af denne proces er forskningen og undervisningen i de praktiske fag på Institut for Didaktik, DPU ganske eksemplarisk. Ved omstruktureringen fra Danmarks Lærerhøjskole til Danmarks Pædagogiske Universitet i 2001 blev fagene nedprioriteret til fordel for tværgående antropologiske, sociologiske og filosofiske forskningsperspektiver. Med strukturreformen på DPU i 2008 og oprettelsen af forskningsprogrammet i fagdidaktik på Institut for didaktik i 2009 fokuseres der igen på fagene. For at stille skarpt på nogle af de vigtige diskussioner og udfordringer, som de praktisk/musiske fag står overfor, vil jeg analysere processen hvori cand. pæd. uddannelserne i hjemkundskab, håndarbejde og sløjd er blevet til en kandidatuddannelse i didaktik med materiel kultur som retning.

Kandidatuddannelsen i Materiel kultur og didaktik som eksempel

Begrebet Materiel kultur er et bud på en ny måde at definere såvel et indholdsmæssigt felt som et didaktisk perspektiv, der kan anvendes på læreprocesser i mange læringsrum og livet igennem.

Samtidig med omdefineringen af disse fag overskrides de organisatoriske og institutionelle rammer, der har kendetegnet fagene. Forskningsenheden for materiel kultur og kandidatstudiet i Materiel kultur og didaktik startede i 2006 på Institut for Didaktik, DPU. En ny forståelse blev indkredset gennem en tværfaglig proces, hvor fagdidaktikere og folk med pædagogisk og psykologisk baggrund mødtes med etnologer fra Københavns og Lunds Universiteter. I studiebogen "Materialitet og dannelse" fra 2005, der var et led i formuleringen af, hvordan kernebegreberne materialitet, kultur og dannelse kan indgå i den nye sammen-

hæng, indkredser Lene Otto fra Etnologi på Københavns Universitet sammenhængen således: *"Betegnelsen angiver et studiefelt, der fokuserer på og tematiserer kultur og materialitet i deres gensidige afhængighed og uløselige forbundethed"* (Otto 2005: 11). I citatet fremhæves det, at kultur og materialitet er gensidigt afhængige. Et kulturelt perspektiv og en etnologisk faglighed forudsættes dermed i studiet af materiel kultur og dannelse.

Set fra et etnologisk perspektiv indskrives den nye kandidatuddannelse sig i "den materielle vending", der kan ses som et oprør imod den "sproglige vending", der med den strukturelle semiotiske og meget sproglige orientering, der i en årrække i 1980'erne og 1990'erne havde udgrænset det materielle og kropslige (Pinney m.fl. 1999, Kragelund & Otto 2005, Miller 2005). Denne genopdagelse af det materielle i en social og kulturel sammenhæng giver stærke argumenter for en opprioritering af de praktiske fag, som i den dualistiske opsplittning mellem teoretisk og praktisk, immateriel og materiel entydigt var blevet placeret på den praktiske, materielle og lavt vurderede side. I forklaringen på, at materiel kultur og dannelse hænger sammen, påpeger Otto følgende:

"Menneskers identitet, subjektivitet eller selvforståelse formes i relationer af både social og materiel art.(...) Heri ligger en forståelse af den materielle kultur som konstituerende og interPELLerende i modsætning til en psykologisk (freudiansk) forståelse, hvor begæret efter ting kommer indefra, og hvor det alene er mennesket, der giver tingene betydning. Tænkt i et materielt-kulturelt perspektiv forholder det sig snarere sådan, at mennesket både er et subjekt, der tilskriver objekterne betydning, men samtidig også bliver et subjekt ved at blive dannet og ved at forstå sig selv gennem ting – mennesket subjektiveres" (Otto 2005: 11).

Otto bryder med den klassiske dualistiske tænkning mellem mennesket som subjekt og det materielle som objekt, og sætter en ny didaktisk dagsordenen. For hvordan skal ikke blot de praktiske, musiske, kunstneriske fag – men læreprocesser i det hele taget forstås og praktiseres, hvis den gældende præmis er, at *"mennesket både er et subjekt, der tilskriver objekterne betydning, men samtidig også bliver et subjekt ved at blive dannet og ved at forstå sig selv gennem ting"*? (op.cit).

Denne intention om at forene teori og praksis, krop og ånd, det immaterielle og det materielle og se dem i gensidig afhængighed, bryder med stærke traditioner – også i de praktiske fag selv.

På den tidligere Danmarks Lærerhøjskole havde hvert af de praktiske og musiske fag i folkeskolen fra fagenes start sin afdeling. Hvert fag uddannede og

efteruddannede lærere. Fra 2001 har Danmarks Pædagogiske Universitet (fra 2008 Danmarks Pædagogiske Universitetsskole ved Århus Universitet), stået for fagligt pædagogiske kandidatuddannelser, mens uddannelse og efteruddannelse er henlagt til professionshøjskoler og fra 2008 University colleges. De praktiske fag håndarbejde, sløjd, hjemkundskab og de kreative fag billedkunst og musik adskilte sig fra hinanden indbyrdes ved, at hvert fag havde sine materialer og teknikker og nogle særlige kundskaber, færdigheder og egenskaber, som de studerende ligesom eleverne i folkeskolen skulle tilegne sig ved arbejdet med netop disse.

Efter ændringen til Danmarks Pædagogiske Universitetsskole er Materiel kultur blevet én ud af flere linjer i en kandidatuddannelse i didaktik. Materiel kultur er en paraply, der i princippet kan samle studerende med mange faglige og pædagogiske forudsætninger og vil kunne anvendes ikke kun i folkeskolen, men i mange undervisnings- og formidlingssammenhænge. Indtil videre udgør de studerendes adgangskvalifikationer, at de er læreruddannede med professionsbachelor i håndarbejde, sløjd, billedkunst eller hjemkundskab, eller at de er uddannede som pædagoger, designere, arkitekter eller billedkunstnere. Studiet bygger videre på de studerendes praktiske og pædagogiske erfaringer, men inddrager ikke praktiske aktiviteter i undervisningen. Dermed er forskelle mellem fag og kundskaber knyttet til bestemte materialer blevet ophævet. Konsekvensen af dette er desuden, at den didaktik i materiel kultur som kandidaterne kan studere og siden praktisere, har sprængt bindingerne til bestemte værksteder, faglokaler og læringsrum, og at de kan beskæftige sig med materialitet og dannelse både i skole- og fritidsundervisning, på arbejdspladsen, i hjemmet i fritiden, ude og inde. Den materielle kulturs didaktik kan dermed anvendes på læreprocesser livet igennem og på alle niveauer i uddannelsessystemet fra daginstitution, til grundskole, ungdomsuddannelser, professions- og universitetsuddannelser og inden for de udøvende kunst- og kulturuddannelser.

Ligesådan kan både de genstande og arbejds- og læreprocesser, der betegnes som håndværk og kunst, samt hverdagslivets aktiviteter og læreprocesser i omgang med og forbrug af ting, inkluderes under studiet af materiel kultur (Dewey 1969, Gardner 1995, Sennet 2008, Tuomi-Gröhn 2008). Bredden er netop blevet mulig, fordi studiet er blevet teoretisk. Det står dog samtidig i modsætning til præmissen om dannelse gennem det materielle, som ikke gælder for de kandidatstuderende selv.

Materiel kultur er dermed ikke blot en ny kategori, der samler de tidligere fag, men en ny måde at definere et felt på ud fra et kulturelt perspektiv, der henter sin faglighed i etnologi, antropologi og sociologi. Selvom sådanne fagligheder også indgik som en del af de tidligere fagspecifikke cand.pæd. studier, havde de

en mindre central placering. Kandidatuddannelsen er blevet et mere alment kulturfag på den ene side og et mere alment didaktisk fag på den anden. Materiel kultur deler nemlig halvdelen af sine moduler med kandidatstuderende i musik, dansk, matematik og naturfag didaktik. Både den praktiske og den teoretiske side har undergået forandringer og er almengjort til et andet niveau i denne fusionsproces.

Krop, kultur og kundskaber

De tre begreber fra titlen på dette temanummer: krop, kultur og kundskaber, er et forsøg fra de fagdidaktiske miljøer på Institut for Didaktik på at formulere fælles samlende begreber på et højere niveau end de eksisterende fag, som kan fange nye mål og midler ind. En fænomenologisk og til dels neurologisk inspireret forståelse har kunnet samle forskere og undervisere om interessen for kropsligt og sansede læreprocesser, der tager udgangspunkt i erfaringer og oplevelser og kundskaber i den kulturelle kontekst (Merleau-Ponty 1964, Schilhab 2008). Dette ses som karakteristisk for læreprocesser i alle de praktisk-musisk-kunstneriske fag og måske for læreprocesser i det hele taget. Set i et alment didaktisk perspektiv kan sådanne læreprocesser finde sted gennem mangfoldige kulturelle og kunstneriske udtryksformer og materialer. Skellet mellem praktiske og teoretiske læreprocesser og mellem materielle og immaterielle er heller ikke fra et fænomenologisk, neurologisk perspektiv hverken nødvendige eller konstruktive. Det samme gælder skellet mellem praktiske, musiske og kunstneriske processer.

I spændingsfeltet mellem alment didaktiske synspunkter og det fagdidaktiske, som er udviklet og institutionaliseret gennem fagene i folkeskolen, indgår de praktisk-musiske-kunstneriske fag således i en mere overordnet debat og udvikling.

Kreativitet og innovation og de praktisk-musisk-kunstneriske fag

Akademisering, fusionering og centralisering er tendenser som kandidatstudiet i materiel kultur deler med andre fagområder og niveauer i uddannelsessektoren nationalt som internationalt.

Det ser ud til, at disse måder at organisere studier og undervisning finder sted samtidig med, og på sin egen sindrige måde hænger sammen med den nye kulturelle og pædagogiske forståelse af det materielle, det kropslige og det kulturelle, som er skitseret som tankegangen bag det nye studium.

De praktiske, musiske og kunstneriske fags placering og begrundelse påkalder sig opmærksomhed i en række internationale fora som Danmark er en del af. Fælles for dem er en opmærksomhed på vigtigheden af kreative kompetencer for den enkelte og for samfundet og desuden en overbevisning om, at kreative kompetencer bedst nås i læreprocesser om og med kulturelle og kunstneriske aktiviteter.

I UNESCO's "Road Map for Arts in Education" (2006) er skellet mellem forskellige kunstneriske udtryksformer nedbrudt. Såvel billedkunst, musik, teater/drama og litteratur kategoriseres som "arts". Påfaldende er imidlertid, at den materielle kultur og formgivning af ting og rum er næsten usynlig i denne sammenhæng. Kun den materielle kulturarv på museer nævnes. Det er således "finkultur" eller kunst, som der her er tale om. Unescos kulturbegreb er et, der adskiller sig fra det brede etnologiske og antropologiske kulturbegreb, der ligger til grund for kandidatuddannelsen i Materiel kultur. Den danske regering har taget initiativer til at undersøge mulighederne for at implementere de grundlæggende ideer om at styrke kreative kompetencer, både ved uddannelse *i* kunst og kultur og *gennem* kunst og kultur. Der skelnes på den måde mellem de udøvende processer for kunst og kultur er mål i sig selv og de processer hvor kunst og kultur er middel for andre former for læring. I den såkaldte Bamfordrapport fra 2006 og rapporten fra regeringens egen rådgivningsgruppe fra 2007 (Bamford 2006, Rådgivningsgruppe 2007) lægges fokus på musik og billedkunst, der betragtes som kreative fag, hvorimod sløjd, håndarbejde og hjemkundskab ikke passer ind i den internationale "art" kontekst om kunstneriske udtryksformer. De immaterielle, åndelige sider af de kunstneriske fag fremhæves og er med til at definere de praktiske fag i modsætning hertil som netop materielle. Dermed bliver de læringsperspektiver, som findes i alle de praktisk-musisk-kunstneriske fag ud fra det brede kulturbegreb, kun delvis inkluderet og dualismen mellem materiel og immateriel, praktisk og teoretisk, og håndværk og kunst reproduceret.

De kulturelle og kunstneriske potentialer ved de praktiske fag og uddannelser glimrer således ved deres fravær. Det samme gælder for faget hjemkundskab, som til dels også skrives også ud af den praktiske sammenhæng med det forslåede navn Mad og sundhed. De kunstneriske, finkulturelle sider opprioriteres til lige i et tværsektorielt samarbejde mellem undervisnings- og kultursektoren, og mellem skole/arbejdsliv og fritidsliv. Det sker gennem et formaliseret samarbejde mellem Undervisnings- og Kulturministeriet, hvor der afsættes midler fra Kulturministeriet til, at kunstnere kan besøge skolerne til koncerter, teaterforestillinger og billedkunstnerordninger, hvor professionelle kunstnere kan fremvise deres kunst og til en vis grad inddrages i skolernes arbejde (Kulturministe-

riety og Undervisningsministeriet 2009). Elevernes *egen* udøvelse af disse aktiviteter i praksis gives der imidlertid mindre tid og ressourcer til.

Kendskab til kunst og den nationale kulturarv fremhæves i Danmark som værdifuld og integrerende; hvor UNESCOs først og fremmest taler om børn og unges ret til uddannelse og optimal udfoldelse af deres egne kulturer ud fra en multikulturel forståelsesramme (UNESCO 2006). Der er dog forskelligt hvilke fag og aktiviteter, der mere konkret tænkes at fremme kreativitet. EU har f.eks. udnævnt 2009 til året for kreativitet og innovation. I den forbindelse fremhæves kreativitet som afgørende for den nationale og europæiske konkurrenceevne og et økonomisk og erhvervsmæssigt perspektiv fremhæves. Innovation og kreativitet handler ikke kun om den enkeltes kulturelle udfoldelse i retning af "fin-kultur", men også om nationernes og samfundenes økonomiske vilkår, der forudsætter at borgere og ansatte erhverver kreative kompetencer, som kan udfoldes i arbejdslivet. Her tales der om kreativitet inden for det teknologiske, naturvidenskabelige felt i produktionen, og i forbindelse med design og bruger-dreven innovation. Det praktiske og materielle kan i denne sammenhæng udmærket forenes med kreativitet og ikke mindst det danske erhvervsliv har taget handsken op og startet flere videncentre for Innovation i samarbejde med tekniske universiteter og uddannelsesinstitutioner.

Det er i denne diskurs, at design, og innovation forstået som økonomisk rentabel og nyttig iværksættervirksomhed for den enkelte, samfundet og nationalstaten kommer ind. De musiske og kunstneriske læreprocesser kan her forstås som en øvelse, der giver kompetencer til anvendelse i erhvervslivet.

De praktisk-musisk-kunstneriske fag til debat

I den danske uddannelsesdebat er det svært at finde nogen, der er uenige i, at kreativitet og innovation skal fremmes og at de praktisk-musisk-kunstneriske fag er vigtige i den forbindelse. Som det foregående viser er der dog meget store forskelle i hvorfor, med hvilket mål, med hvilke midler og af hvem dette tænkes gjort.

En næranalyse af forespørgselsdebatten i Folketinget d. 11.12.2008 vil illustrere dette. Debatten blev rejst af den samlede opposition, der spurgte: "*Hvad vil regeringen gøre for at styrke børn og unges kreative kompetencer i folkeskolen?*" (Folketinget.dk). Oppositionen havde et forslag parat, der lå tæt i forlængelse af såvel UNESCOs anbefalinger, Bamfordrapporten og Regeringens egen rådgivningsgruppe. Ved udgangen af debatten gik regeringen og dens støtteparti Dansk Folkeparti alligevel ikke med på nogle af de grundlæggende nye forudsætninger i oppositionens og den internationale dagsorden som lige i korte træk er

opridset. I april 2009 har undervisningsministeren offentliggjort tiltag, der følger op på denne debat.

To positioner i debatten

Folketingsdebatten viser, at to tilgange med helt forskellige udgangspunkter taler om de praktisk, musiske, kunstneriske fag – og taler forbi hinanden.

1. Kreative kompetencer

Den første ser kreative og skabende kompetencer som afgørende for både elever, skole og nationens udvikling. Den alsidige personlige udvikling skal ifølge denne tilgang fremmes ved, at disse kompetencer udvikles og integreres i alle former for undervisning, hvor mange kunstneriske udtryksformer skal inddrages. Arbejdet med de praktisk/musiske fag er set herfra kun én måde at arbejde med udvikling af de kreative kompetencer. Da den praktisk/musiske dimension er en metode til at fremme læring i det hele taget, skal fagene i ny form være til stede for alle, og være på skemaet igennem hele skoleforløbet. Timernes faglige indhold og deres fordeling er ikke så vigtigt, som at denne form for læring er sikret kontinuerligt. De 'støvede' og 'virkelighedsfjerne' gamle fag, der reproducerer den gældende kønsarbejdsdeling, skal tages op til revision. Skellet mellem undervisningssektor og kultursektor skal nedbrydes, og det foreslås, at eleverne løbende får mulighed for at stifte bekendtskab med professionel kunst og kultur på mange felter, men det snævre kulturbegreb opretholdes.

Forandringsprocessen, der på flere måder ligger op af UNESCO og EU's initiativer, skal inddrage såvel lærere, elever, forældre som interessenter fra kulturlivet i en dialog, ligesom der foreslås en statsfinansieret forskningsbaseret indsamling af viden og en politisk styret udviklingsplan for årene 2009-2013.

2. Praktiske færdigheder

Den anden tilgang til de praktisk-musisk-kunstneriske fag tager udgangspunkt i, at de eksisterende fag og de færdigheder fagene lærer eleverne er vigtige. Fagenes bidrag til den "almindelige dannelse" og videreførelse af dansk national kulturarv påskønnes. Et forslag om at indføre morgensang, hvor den danske sangskat kan holdes i hævd, ses som positivt. Fagene ses således i et internt nationalt perspektiv, som søger at bevare den givne nationale kultur og beskytte den mod det kompetencebegreb, der åbner op for at kunne anvendes i alle mulige og dermed også flerkulturelle og internationale sammenhænge.

I denne tilgang ses hvert af fagene som vidensområder, der kræver deres egen faglighed og færdigheder. Disse skal styrkes ved at fokusere på hvert fags

faglighed, inddrage professionelle fagfolk som lærere på såvel de kunstneriske, som de håndværksmæssige fagområder. Lærernes monopol på at undervise i folkeskolen skal brydes, men det skal ske ved lokale aftaler og lokalt initierede forsøg, som staten ikke behøver at give penge til. Desuden skal der afholdes afgangsprøver i alle fagene, hvilket ligestiller dem med de øvrige "boglige" fag. Valgfag i de ældste klasser giver god mening, når det er det fagspecifikke indhold, der skal vægtes for de særligt interesserede. Fagenes praktiske karakter fastholdes, og det pointeres, at de endelig ikke må gøres teoretiske og akademiske. Dansk Folkeparti holder fast i, at de bogligt svage og utilpassede drenge skal bevare især sløjd som et åndehul. De praktisk/musiske fag skal dermed på den ene side opkvalificeres og tages alvorligt ligesom de teoretiske fag, men på den anden side bibeholde deres særlige praktiske karakter. Det er f.eks. baggrunden for, at der stilles en pulje til rådighed til forsøg med erhvervsklasser på 8-10 klassetrin (Haarder og Christensen 2009).

Konsekvenser af de to positioners opfattelse af de praktiske fag som mål eller midler

Disse to synspunkter afspejler bredere uddannelsespolitiske forskelle i mål, midler og organiseringsformer mellem opposition og regering. Uenigheden går set ud fra en pædagogisk, didaktisk vinkel på om fagene er et middel til at opnå almene kreative kompetencer, eller om hvert fag og dets indhold er et mål i sig selv i egen ret. De reproducerer dog også hver sin side af nogle grundlæggende dualismer.

Oppositionen får ligesom UNESCO med sin dagsorden reproduceret skellet mellem de praktiske og de musiske kunstneriske fag, hvormed de praktiske fag lades tilbage. Regeringen og Dansk Folkeparti får tillige reproduceret forskellen mellem de teoretiske og de praktiske fag, og fastholder på den ene side, at det praktiske er anderledes og særligt velegnet for skoletrætte drenge, og at de praktiske fag skal "højnes" og gøres til eksamensfag ligesom de "boglige" fag.

Overvindelse af adskillelsen mellem kultur og kunst?

I UNESCOs roadmap tales kun om Art Education. I Engelsk tradition taler man om Art and Craft, hvor Craft eller på dansk håndværk dækker de former for aktivitet og kompetencer, som de praktiske fag og de praktiske erhverv har stået for. Art og Craft traditionen forsøger at forene de to sider i undervisningen, skønt kunsten har haft højest status.

I Skandinavien har de praktiske fag igennem godt 100 år været en del af skolens fagrække i modsætning til i andre europæiske skolesystemer, hvor alene de kunstneriske fag har haft plads.

I fagenes historier har forholdet mellem de to sider Art og Craft haft forskellig udformning og målsætning såvel de Skandinaviske lande imellem som i Danmark (Kaukinen 2009).

Kreativitet og innovationsinitiativet fra EU og også nationale danske initiativer ser ud til at rendyrke Craft perspektivet, og målrette det til et erhvervsmæssigt, økonomisk perspektiv. Her bliver design af arbejdsprocesser og produkter en måde at fortolke de praktiske fag, der først og fremmest tænker kreativitet ind som middel i en produktionsmæssig og kommerciel sammenhæng, og nedtoner den personlige og kollektive kulturelle sammenhæng.¹ UNESCO derimod rendyrker Arts perspektivet.

Sammenhængen mellem de to er vigtig at holde fast ved. For ikke kun er det uheldigt, at Art Education perspektivet løsriver fra hele den menneskelige praksis, også Craft Educations perspektivet vil miste meget ved at blive løsrevet fra Art Education. Kultur er til gengæld et begreb, der kan rumme og samle begge betydninger.

Kulturdidaktik² – et nyt bud?

Med udgangspunkt i et bredt etnologisk og antropologisk kulturbegreb (Højrup 2002, Halvorsen 2004, Hastrup 2007) vil jeg argumentere for, at materiel kultur kan fungere som et kit, der forbinder kultur, kunst og praktiske såvel som teoretiske kundskaber. Den særlige relation mellem menneske, rum og ting formidlet via kroppen og sanserne, kan med fordel udvikles både alment didaktisk på tværs af, og fagdidaktisk inden for hvert af de eksisterende skolefag, universitetsdiscipliner og kunstneriske genrer. Med en sådan dialektik ophæves tillige dualismen mellem subjekt og objekt, det immaterielle og materielle. Forstås kreative kompetencer ud fra et sådant kulturbegreb og et konstruktivistisk pædagogisk udgangspunkt, bliver de netop en dimension ved al læring, som kan fremmes ved at arbejde med forholdet mellem det der er og det der skabes.

Materiel design som linjefag

Omstillingsprocessen fra linjefag i sløjd og håndarbejde til materiel design på seminarierne, der startede fra efteråret 2008, kan være et analysefelt, hvor disse udfordringer kan studeres. Hvilke konsekvenser får den nye måde at forstå materiel kultur for formuleringen af lærings mål og for omorganiseringen af de hid-

tidige håndværksbaserede og materialebaserede fag? Hvilke vilkår og forudsætninger gives for uddannelsen til lærer i det nye fag?

I studieordningen for det nye fag hedder det om formålet: "*Linjefag i materiel design kvalificerer til at begrunde, planlægge, gennemføre og evaluere en varieret og innovativ undervisning i sløjd, håndarbejde og materiel design*" (Fagformål for Materiel design 2007). I teksten er de to tidligere fags mål og materialer repræsenteret sideordnet, mens materiel design nævnes bagefter – som noget anderledes end håndarbejde og sløjd. En 'varieret undervisning' må således betyde, at såvel tekstiler, træ, metal som andre materialer og teknikker skal inddrages i faget. Materiel design profilerer sig desuden ved at fokusere på innovation og udvikling gennem designprocesser. Den enkeltes kompetence til selv at kunne udføre processen fra ide over gennemførelse, dokumentation og evaluering giver det håndværkmæssige med materialelære, redskaber og teknik en plads i faget, men i en abstrakt og individualiseret form, hvor den studerende selv skal vælge materiale, metode og mål. Den studerende skal kunne iagttage sig selv og sin egen proces og blive sin egen lærer, ligesom den studerende skal lære sine fremtidige elever at tage ansvar for egen læring. Arbejdet med den materielle kultur bliver et middel til selvdannelse, en selvteknologi (Schmidt 2008, Hammershøj 2003). Det skabende og fremadrettede vægtes således frem for indlæringen og fordybelsen i allerede eksisterende kulturteknikker og traditioner.

Et pædagogisk udviklingsforløb

På linjefaget Materiel designs hjemmeside præsenteres et udviklingsforløb "En lys ide", hvor de studerende har designet lamper med mange varierede materialer. Lamperne kan forene de to gamle fag med det nye materiel design. Men hvordan forenes og udvikles de kulturelle praksisformer fra de to mere end 100-årige fag i et nyt fælles fag?

Det fremgår af gennemgangen af projektet, at det faldt de studerende naturligt at arbejde i de håndarbejds- og sløjdværksteder, de var vant til, således at det kun var i den indledende idéfase og i evalueringsfasen til sidst, at materiel design på tværs kom i spil. Det nye fag skal implementeres i de eksisterende lokaler og med de lærere og studerende, som alle er uddannet i, eller har erfaringer med fagene gennem deres egen skolegang. Design af nye produkter fører ikke uden videre til en ændring i arbejdsdeling og kompetencer, og de individuelle valg de studerende kan træffe, giver såvel mulighed for at forandre som for at reproducere f.eks. kønsfordeling og æstetik (jf. netside/EMU).

Status quo i læreruddannelsen

Søgningen til og gennemførelsesprocenten i læreruddannelsen er faldende (Pilegaard Jensen 2008).

Med reformen af læreruddannelsen fra 2006 blev antallet af linjefag skåret ned fra 4 til 2 og de studerende prioriterer således de store og sikre fag. De næste år vil vise om udviklingen med en stærkt reduceret rekruttering til de praktisk/musiske fag i 2008, og til læreruddannelsen som helhed vil fortsætte. Derimod er søgningen til de udøvende kunstneriske uddannelser stigende.

For det nye fag Materiel design er der særlige problemer, da de studerende endnu ikke ved, hvad det står for på seminariet, eller hvilken plads og timenormering det får i folkeskolen fremover. Undervisningsministeriet afventer, at der er uddannede lærere til at starte faget op, inden de ændrer det – belært af de dårlige erfaringer med faget natur og teknik i 1990erne. De få ansøgere til linjefaget betyder, at faget kun udbydes på enkelte af de nye centraliserede University Colleges. Antallet af seminarielærere og de faglige miljøer bliver reduceret kraftigt, hvorved de nuværende fag bliver svækket yderligere.

Sløjd har hidtil været et overvejende mandefag og håndarbejde et udpræget kvindefag. Det diskuteres nu, om materiel design bliver et kvindefag, fordi de kvindelige håndarbejds lærere bedre kan se sig selv inkludere sløjd, end de overvejende mandlige sløjdlærere kan se sig selv beskæftige sig med det tekstile håndarbejde (<http://www.folkeskolen.dk/ObjectShow.aspx?ObjectId=52081>). Dette argument peger på, at den materielle forankring og de gennem generationer indarbejdede kulturelle former for praksis ikke uden videre ændres (Benn m.fl. 2004, Skovgaard-Pedersen 1995). Desuden peger argumentet på, at de nye fag materiel kultur og materiel design opleves ambivalent af de involverede. Er det materialerne og de fagspecifikke færdigheder der skal prioriteres, eller en almen kompetence til at designe produkter og processer? Er det videreførelse af kulturelle teknikker, former og udtryk eller kreativ innovation i en erhvervsrettet sammenhæng? Hvordan bliver vilkårene for hver af disse retninger? Ideen om at invitere "eksperter" ind i skolen er også nævnt på de praktiske fags område. Håndværkere eller designere kunne på linje med kunstnere indgå i og måske erstatte lærere med en bredere pædagogisk og didaktisk uddannelse (Qvortrup 2006). Forholdet mellem almene kreative kompetencer og faglighed kan således også på længere sigt ses som et forhold mellem lærere med en pædagogisk uddannelse og en faglig uddannelse. Den nuværende udsigt for uddannelsen på området peger på, at der ikke fremover nødvendigvis er personsammenfald mellem de to slags lærere.

Forholdet mellem kunst og kultur i materiel design

Dette eksempel stiller spørgsmålet, om kreativitet inden for faget materiel design er anderledes end i de kunstneriske fag. Giver det mening at se det kunstneriske og kulturelle som adskilt fra hinanden? På hvilke betingelser giver det mening at skelne mellem et smalt og et bredt kulturbegreb og mellem Art og Craft?

Bernard Eric Jensen viser i sin analyse af kulturarvskurserne, at disse skel kan forstås som produceret af forskellige diskurser inden for institutionelle og professionelle kontekster (Jensen 2008). I kunstbegrebet ligger en eksklusivitet, der laver hierarkier mellem kunst og ikke kunst, mellem den skabende kunstner og den, der bare er bærer af eller (re)producerer den givne kultur. I et kulturdidaktisk perspektiv kan målet i stedet være en dialektik mellem at være kulturbærer og kulturskaber at tilegne sig og forstå den kultur man er en del af, samtidig med at man deltager og former og reflekterer over denne (Halvorsen 2004). Adskillelsen mellem Art og Craft, mellem det materielle og det immaterielle, mellem forskellige fag, institutioner og livsområder er ifølge Miller konstruktioner på vej til at brydes op (Miller 1997). Relationerne mellem produktion og forbrug, mellem arbejde og fritid og mellem uddannelse, arbejde og fritid indbyrdes forandres. Dermed nedbrydes de nuværende opsplittings, der hindrer, at de praktisk, musiske, kunstneriske fag og deres særlige indhold og dannelsespotentiale bliver overført mellem sfærerne. Læring i og med materialitet, vil på denne måde kunne finde sted for alle og overalt. De nye anbefalinger om at nedbryde grænserne mellem uddannelses- og kultursektorerne og de initiativer der fra centralt hold i EU, nationalt i Danmark og lokalt blandt skoler og kulturinstitutioner peger på, at denne måde at tænke slår igennem. Alligevel tyder meget på, at de dybtgående og langvarige kulturelle kategoriseringer, institutionelle rammer og professionelle arbejdsdelinger ikke er lige til at lave om på.

Sammensatte forandringer

Udviklingen inden for de praktisk/musiske fag er modsætningsfuld og delvis forskellig for de enkelte fag. Der kæmpes tydeligvis om retten til at sætte dagsordenen mellem disse positioner og der indgås kompromisser på det organisatoriske/institutionelle, det pædagogiske såvel som det politiske niveau, som desværre hverken virker gennemarbejdede eller konsistente. En strukturel analyse i et længere tidsperspektiv kan pege på en række grundlæggende temaer og seje strukturer, der går igen i diskussionerne om, hvordan de praktisk musiske aktiviteter skal organiseres og tænkes i en didaktisk sammenhæng.

Forholdet mellem fag og tværfag er aktuelt i den nuværende situation, men også om det praktisk- musiske-kunstneriske skal være en dimension i al undervisning eller fortsætte som selvstændige fag. Til dette tema knytter sig diskussionen om der skal undervises i fagspecifikke materialer og teknikker eller om alle slags skal være mulige, men ikke nødvendigvis obligatoriske. Forskellen mellem et fagdidaktisk og et alment didaktisk udgangspunkt kan opsummere disse temaer. En anden forskel går på om den praktisk udøvende del skal prioriteres, eller om det er analyse og refleksion, der er vigtigst. Tilknyttet dette er prioriteringen af om produktet eller læreprocessen prioriteres højest. Endelig er nedbrydningen mellem skole og fritid afgørende for de praktisk, musiske, kunstneriske aktiviteter placering. Der ses tendenser til, at aktiviteter af denne type henvises til fritidsbeskæftigelse i SFO og fritidsklubber, samt i betalte fritidstilbud. Det rejser diskussionen om disse aktiviteter skal være frivillige tilbud for de få, eller obligatoriske for alle.

De nye tiltag til midlertidige samarbejder mellem skoler og kunstnere rejser tilsvarende diskussionen om det praktisk-musiske-kunstneriske skal være enkeltstående events eller integreret i skolens dagligdag og langsigtede pædagogiske arbejde.

Fra fag til tværfag

Bevægelsen fra fag til tværfag følges i praktisk undervisningspolitik op af begge positioner i den uddannelsespolitiske debat. For grundskolen viser det sig f.eks. i sammentænkningen af én blok af praktisk musiske fag, og med sammenlægningerne af håndarbejde, sløjd og måske billedkunst, samarbejde mellem musik, dans og drama, og mellem hjemkundskab og idræt. På ungdomsuddannelserne, samt de videregående uddannelser er de tværfaglige nydannelser endnu tydeligere med f.eks. AT i gymnasiet, ligeså i det kunstneriske felt, hvor f.eks. designskolen i København nu går på tværs af materialer. Dette modsvares af ændringer af arbejdets generelle samfundsmæssige organisering mod projekt og teamarbejde.

På fritidsundervisningens område ser det dog ud til, at de enkelte aktiviteter, der udbydes på et privat marked i højere grad er delt på de eksisterende fagområder og specialiseret, f.eks. som madlavning i forskellige slags "køkkener", musik på forskellige instrumenter, billedkunstneriske genrer eller motionsformer og sportsgrene, som det ses i fritidstilbud i foreninger og oplysningsforbund til såvel børn, unge og voksne.

Tværfag eller dimension

Mens det tværfaglige, der netop bibeholder en faglig tilgang, ikke har givet anledning til de store problemer, er springet fra praktisk-musiske tværfag til en praktisk musisk eller kreativ dimension straks vanskeligere, da den dominerende dualisme mellem faglig teoretisk læring og kreativ praktisk oplevelse straks bliver aktualiseret.

Bertel Haarders uddannelsespolitiske greb for at forene modsætningerne formuleres; "*Vi skal tænke kreativitet ind i fagligheden og faglighed ind i kreativiteten.*" "*Kreativitet og viden går hånd i hånd*" (Bertel Haarder og Carina Christensen 7.1.2009). Spørgsmålet er, på hvilken måde de to dele kan gå hånd i hånd? To oplagte muligheder tegner sig. For det første at den kreativitet, som de praktisk-musiske fag har særlige forudsætninger for at bidrage til, bliver en integreret dimension i al læring. For det andet at de praktisk-musiske fag bliver styr(k)et på samme måde som de teoretiske.

En integreret dimension i al læring

En generel integration af læreprocesser med og gennem alsidige praktiske kropsbaserede aktiviteter som understøttes af nyere pædagogisk didaktisk forskning, har fælles træk med den dagsorden som formuleres i internationale fora som UNESCO og EU og aktuelt fremføres af oppositionen. Det vil dog kræve ganske store ændringer i uddannelsessystemets opbygning at gennemføre.

For at imødegå opfattelsen af de omtalte fag som praktiske mere end teoretiske, må et sådant nyt samlet koncept vise, at teori og praksis hænger uløseligt sammen, og at den nuværende teoretiske læring kan forbedres og inkludere flere elever ved at blive lært i en praktisk sammenhæng. Dette indikerer desuden, at sådanne lærerprocesser er kerneopgaver for skolen, og bør være obligatoriske for alle.

Hvert af de eksisterende praktisk-musiske fag vil kunne bidrage væsentligt til dette, men alle fag og aktiviteter i skolen vil dermed skulle have denne dimension med. Anne Bamford påpeger, at flere af de lande, som ligger i top i Pisaundersøgelsen har prioriteret undervisning i de praktisk, musiske fag (Bamford 2006). Undervisningen i disse fag fremhæves således, som et middel til at fremme indlæringen af læsning, matematik og naturfag. En logisk forlængelse af denne argumentationsform er evidensbaserede neurologiske undersøgelser af de praktiske, krops- og sansebaserede læreprocessers indvirkning på elevernes generelle indlæring (Schilhab 2008).

En integration af denne pædagogiske tanke i læreruddannelsen som helhed vil desuden være afgørende for, at dimensionstanken kan blive en succes. Det

vil kræve, at alle lærere/en lærer i alle teams har både pædagogiske, håndværksmæssige og kulturanalytiske kompetencer til at kunne inddrage sådanne undervisningsformer – foruden tid, rum og materialer at gøre det i og med. Diskussionen om læreres og pædagogers kompetencer fra professionsuddannelse og videreuddannelse, samt timetal og øvrige ressourcer for at realisere dette projekt er dermed afgørende. Med de knappe ressourcer der tildeles uddannelsesområdet i disse år og den stærke satsning på det faglige indhold i de kompetencegivende fag, kan det være en farlig strategi at gå fra fag, der har en indarbejdet plads og fastlagte minimumsressourcer, til en dimension som ingen nødvendigvis er forpligtiget på, eller afsætter kontinuerlige ressourcer til. I stedet for dyre faglokaler og ekstra indkøb af materialer, kan man tænke sig, at den materielle kultur vil blive inddraget virtuelt, og som refleksioner over hvordan nogen har gjort eller kunne gøre noget på forskellig måde, uden at eleverne nødvendigvis gør det selv. Snarere end at blive integreret overalt, kunne man tænke sig, at den praktiske aktivitet omkring materiel kultur bliver forbeholdt særlige emneuger og festlige lejligheder.Besøg udenfor skolen på kulturinstitutioner som museer og oplevelsescentre eller på virksomheder afhængigt af, at de tilgængelige ressourcer, eller enkeltstående gæsteoptræden ved professionelle kunstnere eller håndværkere i skolerne ville være realistiske bud. Hermed vil en del af de pædagogiske pointer gå tabt. Meget tyder dog på, at en sådan forskydning er på vej af det kulturelle og kunstneriske fra et rent skoleanliggende til et mere formaliseret samarbejde mellem uddannelses- og kultursektorerne, og med involvering af andre interessenter såsom kommunale kulturskoler og private udbydere af undervisnings- oplevelses- og fritidstilbud.³

Bruddet med de eksisterende opdelinger i teoretiske og praktisk/musiske fag rummer dog også store muligheder for at få anderledes pædagogiske processer ind i uddannelsessystemet som helhed. Alle former for kulturelle og kunstneriske udtryksformer vil kunne inddrages, og praktiske krops- og sansebaserede læreprocesser kunne integreres i alle fag og på alle niveauer. Når udgangspunktet tages i, at praktisk kropsbaseret læring er basal i al form for læring, handler det ikke kun om læring i skolen men også udenfor. I modsætning til den hidtidige forestilling om at sådanne læreprocesser er mest velegnede for børn i de mindre klasser, må dette desuden tænkes ind i et livslangt læringsperspektiv.

De praktisk-musiske fag bliver styr(k)et på samme måde som de teoretiske

En anden mulig retning er, at de praktiske fag bliver behandlet og ankerkendt på linje med skolens teoretiske fag. Eller som Bertel Haarder udtrykker det: "De

kreative fag skal styrkes på samme måde som folkeskolens øvrige fag, er blevet styrket" (Bertel Haarder og Carina Christensen 7.1.2009). Bamfordrapporten giver både en kritik af fagenes lave prioritering i skolen, lærernes dårlige uddannelse, og de begrænsede indholdsmæssige faglige mål som nås i undervisningen i praksis. Desuden kritiseres det, at ikke alle fag kan afsluttes med en eksamen og at undervisningen ikke dokumenteres og evalueres. Det foreslås derfor, at fagene ikke kun ses som et pusterum fra fordybelsen i de boglige fag, men stilles overfor de samme krav om kvalitet, målstyring, eksamen og anden evaluering som skolens kompetencegivende fag. Også rådgivningsgruppen "Kunstrådet", nedsat af Undervisningsminister Bertel Haarder med vægtig repræsentation også for de "kunstneriske fag" musik og billedkunst støtter en sådan opkvalificering. Netop samme formelle forandringer foreslås i Folketingets forespørgselsdebat og Bertel Haarders udmeldinger.

For at styrke det faglige indhold foreslås det desuden, at fagfolk fra andre kulturinstitutioner skal kunne undervise i folkeskolen og ansættes i kombinationsstillinger. Dette støttes af undervisningsministeren og vil åbne vejen for såvel kulturfaglige kandidaters som kunstneres vej ind i uddannelsessektoren og nye former for samarbejde mellem uddannelses- og kulturinstitutioner (Undervisningsministeriets hjemmeside 21.6.2007). Bag dette forslag ligger logisk set en tankegang om, at det netop er det faglige/kunstneriske indhold i fagene, der er værdifuldt og skal styrkes, og ikke de pædagogiske processer og den særlige didaktik, som er udviklet i de praktisk-musiske fag, der skal styrkes.

De professionelle kunstneres og håndværkeres indtræden som lærere vil bryde med de seminarieuddannedes monopol på undervisningen. De generelle pædagogiske og fagdidaktiske kompetencer, der ifølge den første tilgangs vision om integration er afgørende at få ind overalt, vil dermed ikke nødvendigvis blive taget op. De allerede eksisterende såvel faglige som pædagogiske kompetencer vil ikke altid få mulighed for at blive videreført.

Det åbner både muligheder for hurtige spring frem mod en ny måde at undervise i materiel kultur og kropslige, sansebaserede praktiske forløb – men også risiko for at det bliver enkeltstående oplevelser givet af udefrakommende på gæsteoptræden, som ikke bliver integreret i elevernes samlede læreprocesser eller i lærernes langsigtede planlægning. Lærergenerationers fagdidaktiske erfaringer og udvikling risikerer ikke at blive brugt optimalt, hvis der ikke etableres et tæt samarbejde og evt. fælles videreuddannelse for lærere og kunstnere/håndværkere. Man kan også frygte, at ressourcerne til møderne med den professionelle kunst tager både timer og penge fra de praktisk-musiske fags øvrige aktiviteter.

Man kan diskutere om prisen for anerkendelse af de praktiske fag er, at de tænkes ind i de "boglige" fags logik og dermed mister de potentialer, som forståelsen af dem som dimension lægger op til?

Fra obligatorisk for alle til frivillig for de få

Under folkeskolens nuværende vilkår risikerer visionen om kropslig praksis i dialog med materialer, eller en fordybelse i arbejdet med disse, paradoksalt nok at blive nedprioriteret. Kommunernes økonomiske klemme efter strukturreformen i 2007 giver få ressourcer til at ændre og forbedre undervisningen, som netop for disse fag kræver faglokaler, redskaber og materialer. Uddannede lærere er og bliver en mangelvare i folkeskolen og tilbud om denne type undervisning i skolefritidsordninger, frivillig og selvbetalt fritidsundervisning som musikskoler, madskoler, billedskoler, eller fag på ungdomsskoler, efterskoler, produktionsskoler, højskoler osv. vinder frem.

Andre kulturformidlende institutioner og virksomheder – som f.eks. kulturhuse, museer og oplevelsescentre kan her komme stærkt ind.⁴ En forskydning fra det fælles obligatoriske for alle til det individuelle og selvfinansierede, som en del af en oplevelsesøkonomi, er en klar tendens. I Norge er dette forsøgt løst ved at etablere kommunale kulturskoler, der tilbyder et bredt spektrum af aktiviteter og undervisning inden for kunst- og kulturområdet. Det er ambitionen, at næsten alle skal kunne deltage til en politisk fastsat lav pris. Sådanne planer er ikke blevet nævnt i den danske debat i forbindelse med de praktiske/musiske fag, men det er ganske vigtigt at se på relationen mellem skolens og andres tilbud og på sammenhængen mellem skole og fritid for eleverne. (Det radikale Venstre har lignende tanker på sit program). Tendensen til en klar opdeling mellem elever, der har mulighed for og interesse i at deltage i de private ekstraaktiviteter og de der ikke har, er ligeledes tydelig.

Konsekvensen af frivillige tilvalg og nedprioritering af obligatoriske fælles-elementer kan på længere sigt blive, at specifikke kropslige praktikker, færdigheder og håndværk således ikke tilbydes som en systematisk og fælles læreproces for alle i den danske folkeskole. De fælles kulturelle praktikker og standarder, som tidligere var stærkt institutionaliseret fællesgods, bliver under alle omstændigheder nedprioriteret med den øgede valgfrihed og individuelle designprocesser. Til gengæld får de mest talentfulde og ressourcestærke elever ekstraundervisning i såvel almene kreative kompetencer som faglig fordybelse, mens flertallet ikke får muligheden.

En eller flere kulturer

Den fælles kulturelle praksis og erfaring svinder, udtrykkene differentieres og læreprocesserne individualiseres. Dette udtrykkes klart som en trussel mod et homogent dansk kulturfællesskab af f.eks. Dansk Folkeparti og Det Konservative Folkeparti (Folketingsdebat 11.12.2008). Kulturarvs- og kulturkanonprojekter siden 2002 kan ses som en reaktion i forlængelse heraf (Jensen 2008).

Det er interessant at iagttage, at det er lykkedes især disse to partier at tage patent på kulturelle fællesskaber og at definere et nationalt dansk fællesskab som det eneste mulige.

I UNESCOs roadmap og ikke mindst i det norske Kunnskapsdepartements strategiplan "Skabende læring – strategi for kunst og kultur i oplæringen 2007-2010" lægges der stor vægt på, at formålet både er at skabe kulturelle fællesskaber, og at skabe forståelse og respekt mellem kulturer, som konsekvent nævnes i flertal. Denne dimension er helt fraværende i den analyserede danske politiske debat.

Smalt eller bredt kulturbegreb

Når man definerer materiel kultur, ikke alene ud fra det smalle kulturbegreb som kunst, men efter det brede kulturbegreb hvor den materielle kultur er rammerne om vores hverdag, får det ganske alvorlige konsekvenser. Grundpointen i den materielle vending - at tage det materielle alvorligt - kan gå tabt i skolesammenhæng, hvis f.eks. kendskab til råvarer som mad, tekstiler og byggematerialer, færdigheder i selv at lave mad, sy eller indrette sin bolig, eller kunne forholde sig til forarbejdede varer som færdigretter, tøj og IT-teknologi er viden og erfaringer, som den enkelte selv må tage ansvar for at kende, anskaffe sig og bruge (Benn m.fl. 2004). En demokratisk læreproces, hvor kulturelle praksisformer i omgangen med materialitet kan videreføres i fællesskab og på en systematisk måde reflekteres og diskuteres, får på denne måde dårlige vilkår.

Selvom skolen ikke er eneste arena for kulturel dannelse, er det i denne forandringsproces værd at tage en mere grundlæggende diskussion af, hvilke didaktiske mål og midler materialitet og materiel kultur har været tænkt ind i og kan tænkes ind i, i såvel forskning som formidling i en kulturfaglig og pædagogisk praksis.

De praktisk-musisk-kunstneriske fag som mål eller middel, eller sammenhængende mål og middel

Analysen af den politiske debat viser, at regeringen og Dansk Folkeparti ligger tæt på at have de praktisk musiske fags indhold og færdigheder som et mål i sig selv, ud fra såvel et nytteargument som ønsket om at videreføre en national kulturarv. Oppositionen derimod har overtaget argumenterne for at gøre fagene til midler for udvikling af kreative kompetencer og ser potentialer i at udvikle en kreativ dimension, der kan spændes for såvel en almen som en personlig alsidig dannelses-, samt en erhvervsrettet national konkurrencevogn.

En position, der forbinder mål og middel med hinanden, er dårligt repræsenteret politisk. Netop den nødvendige og gensidige sammenhæng mellem mål og midler, mellem det man vil lære nogen og den måde, man gør det på, trænger til at blive udforsket nærmere. Et stærkt fælles fagdidaktisk udspil fra denne retning vil være vigtigt for at kunne give et fagligt velbegrundet, langsigtet svar på de aktuelle udfordringer og undgå nogle af de risici som såvel de rene mål som middelbegrundelser kan havne i, når man vil forsvare opnåede positioner. De to analyserede positioner, der ser det materielle som enten middel eller mål, kan komme til at reproducere dualismen og risikerer enten at gøre materialiteten og de praktiske og kreative aktiviteter til middel for individualistiske nyliberale selvstyringsteknologier, eller gøre målet om mestring og fordybelse i kulturhistorisk eller kunstnerisk virksomhed til en dannelse forbeholdt de få, eller blive spændt for en nationalistisk vogn.

Det er derfor ikke ligegyldigt, hvordan disse retninger udvikles og står i forhold til hinanden. Universiteter, uddannelses-, kultursektor og erhvervsliv indgår i disse år i nye netværk og udvekslinger (Tankestreger 2007). Det gælder også samarbejde mellem kulturfagene på universiteter og akademier, designskoler indbyrdes, og mellem disse fag og erhvervsliv, museer og andre kulturinstitutioner. Et tættere tværsektorielt samarbejde er på vej nationalt og internationalt.

Dette kan ses som en forudsætning for visionen om en bredere og dybere kulturdidaktik, men rummer tillige faren for, at skellene mellem det smalle og brede kulturbegreb fortsat reproduceres og at det kultur- og kunstfaglige og det pædagogisk, didaktiske ikke finder sammen.

I en diskussion af forholdet mellem kulturanalyse og pædagogik peger Giroux på "*the importance of critical pedagogy as a central aspect of cultural studies and on cultural work as a pedagogical practice*" (Giroux 2004: 235). Giroux argumenterer for, at pædagogisk forskning kan bidrage til kulturforskningen ved at vise, hvordan kulturelle processer sker og hvordan samspillet mellem viden og magt udspiller sig i bestemte historiske, sociale og kulturelle kontekster. Des-

uden mener han, at den kritiske pædagogiks mål og visioner om demokrati, repræsentation af det ekskluderede og muligheden for forandring, i vidt omfang stemmer overens med de konstruktivistiske kulturanalytikeres. Der er således håb om, at fagfolk fra undervisnings- og kultursektoren vil kunne finde hinanden, hvis det lykkes at integrere mål og midler, hvorimod en fortsættelse af rene kreative kompetencer eller faglige færdigheder risikerer at uddybe skellet mellem de to grupper og tilgange. Ligeledes kan man håbe, at man i dansk skolepolitik i stedet for grøftegravning og positionering af uenigheder, kan finde sammen om de mange grundlæggende punkter, hvorom der er enighed om denne faggruppes vigtighed og potentialer og finde en indholdsmæssigt begrundet placering i forhold til den europæiske og internationale udvikling i stedet for en national isolationistisk.

Fælles udfordringer

Set ud fra et forskningsperspektiv er det nødvendigt at foretage en strukturel kulturanalyse af de forskellige mål og midler, der er på spil i international-, national- og lokal uddannelsespolitik – og fortsætte en diskussion af deres konsekvenser for hvordan såvel generelle kompetencemål, som konkrete indholdsmål defineres og "gøres" til praktisk undervisning i en given kulturel, tidslig, rumslig og institutionel sammenhæng.

Det er en forskningsopgave at gøre undervisnings- og kulturformidlingspraksis til genstand for såvel kulturanalyse som didaktisk analyse, for at undersøge både begreber og vilkår for de læreprocesser som ønskes fra forskelligt hold, og at afklare og diskutere de modsatrettede mål og midler der er på spil. De omfattende konsekvenser af de ofte kortsigtede valg der træffes, kan dermed blive synlige for alle de involverede i den aktuelle forandringsproces.

En kulturdidaktik som søger at indkredse dette, kunne måske binde de eksisterende fag og institutioner sammen på helt nye måder?

”

"Dimensionstanken" kræver, at alle i et lærerteam har pædagogiske, håndværksmæssige og kulturanalytiske kompetencer.

Summary

Opinions and potentials towards a cultural didactic

Goals and means for the practical, artistic subjects seen from a materiel and cultural perspective.

The current group of practical- musical and artistic subjects are changing at the moment, both in contents, placement and conditions in Denmark as well as internationally. The article analyses different positions and discourses from which these complex changes can be understood, and sets up a discussion about what consequences the different positions, goals and means could have for the subjects, students, schools and teachers. The merge of needlework and sloejd into material design and craft is a significant and interesting example of a wider tendency where borders between subjects are abolished and names are changed so allot of materials, activities and modes of expression are made available. This fact makes it possible to mix them all in a interdisciplinary contexts, but also in collaborations between the educational and the cultural sector.

The question is how the special pedagogic potentials in material culture can be maintained and developed, and on what conditions? A new and broader formulated cultural didactics are sketched out in the end of the article.

Lisbeth Hastrup

Lektor, ph.d.

Institut for Didaktik

Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet

liha@dpu.dk

www.dpu.dk/om/lihan

Referencer

- Bamford**, Anne (2006), *The wow factor: global research compendium on the impact of the arts in education*. Münster: Waxmann.
- Bamford**, Anne and Matt Qvortrup (2006), *The ildsjæl in the classroom: a review of Danish arts education in the folkeskole*. København: Kunstrådet.
- Benn**, J., Illum, B. og Kragelund, M. (2004), Praktisk klogskab. Hverdagens erfaringsrum i fagdidaktisk perspektiv. I: Karsten Schnack (red.). *Didaktik på kryds og tværs*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
- Dewey**, John (1969), Erfaring og opdragelse. I: *De store Tænkere.*: Berlingske filosofi bibliotek. København Berlingske Forlag.
- Foucault**, Michel (2001a), *The Order of Things*. London: Routledge.
- (2001b), *Talens forfatning*. Forelæsningsrapport: Viljen til viden ; Nietzsche - genealogien, historien. København: Hans Reitzels Forlag.
- Gardner**, Howard (1993), *Multiple intelligences: the theory in practice*. New York: Basic Books.
- Hammershøj**, L. Geer (2003), *Selvdannelse og socialitet: forsøg på en social-analytisk Samtidsanalyse*. København: Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.
- Giroux**, Henry A. (ed. with Patrick Shannon) (1997), *Education and Cultural Studies. Toward a Performative Practice*. New York and London: Routledge.
- Halvorsen**, Else Marie (2004), *Kultur og individ. Kulturpædagogiske perspektiv på kulturforståelse, kulturprocesser og identitet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hastrup**, Kirsten (2007), *Kultur. Det fleksible fællesskab*. Århus: Århus Universitetsforlag.
- Højrup**, Thomas (2002), *Dannelsens dialektik. Etnologiske udfordringer til det glemte folk*. København: Museums Tusculanums Forlag.
- Jensen**, Bernard, Eric (2008), *Kulturarv – et identitetspolitisk konfliktfelt*. København: Gads Forlag.
- Jensen**, Pilegaard, Torben, m. fl. (2008), Professionsbacheloruddannelserne – De studerendes vurdering af studiemiljø, studieformer og motivation for at gennemføre. AKF Rapport.
- Kaukanen**, Leena, K.(ed.)(2009), *Proceedings of the Crafticulation and education Conference*.
- NordFo**, Techne Series: A 14:2009, Helsinki.
- Pinney**, Christopher & Were Graeme (eds.) (1999), *Journal of Material Culture*. London: University College.
- Merleau-Ponty**, Maurice (1964), *The Primacy of Perception*. Evanston, Illinois: Northwestern University Press.

- Miller**, Daniel (ed.) (2005), *Materiality*. Durham and London: Duke University Press.
- Otto**, Lene og Minna Kragelund (red.) (2006), *Materialitet og dannelse. En studiebog*. København: Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.
- Schilhab**, Theresa, Malou Juelskjær and Thomas Moser (eds.) (2008), *Learning Bodies af Theresa Schilhab, Malou Juelskjær and Thomas Moser (eds.) Learning bodies*. København: *Learning Bodies* af Theresa Schilhab, Malou Juelskjær and Thomas Moser (eds.) Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
- Schmidt**, Lars Henrik (2008), Kategoriale tydninger af den kognitive kapitalisme. - Målestok: med særligt henblik på at begribe samtidens trang og tvang til kreativitet /Steen Nepper Larsen; (red.) Tobias Hiort-Lorenzen. I: *Gnosis*. Nr. 3.
- Schnack**, Karsten (2004), *Didaktik på kryds og tværs*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
- Sennet**, Richard (2008), *The Craftsman*. New Haven: Yale University Press.
- Skovgaard-Petersen**, Vagn (1995), Skolefag fortæller kulturhistorie. In Nielsen, Vagn Oluf (red.) *Skolefag i 100 år*. København: Danmarks Pædagogiske Bibliotek.
- Tuomi-Gröhn**, Terttu (ed.),(2008), *Reinventing Art of Everyday Making*. Frankfurt am Main. Peter Lang Verlag.
- Qvortrup**, Lars (2006), *Kreativitet som vidensform og resurse*. KVAN nr. 76.28-43.

Avisartikler, netsider mv.

- Faglige fællesmål**. Undervisningsministeriet april 2009.
- Folketingets Forespørgselsdebat** om Kreative kompetencer i Folkeskolen 11.12.2008. Folketinget.dk/Samling/2008/foresporgsel/F10/index.htm.
- Bertel Haarder** er positiv over for rådgivningsgruppens anbefalinger. Undervisningsministeriets hjemmeside 21.6.2007.
<http://www.uvm.dk/07/bhbam.htm?menuid=6410>.
- Bertel Haarder** og Carina Christensen: Debatindlæg: Fremtidens skole: Regeringen er klar med plan for den kreative skole. Politiken - 14. december 2008.
- Bertel Haarder** og Carina Christensen. kronik: 7.1.2009.
- Studieordning for Kandidatuddannelsen i didaktik** (materiel kultur) Danmarks pædagogiske Universitetsskole, Århus Universitet, 2008.
- Undervisningsministeriet**. Pressemeddelelse: Kreative fag bliver prøvefag som forsøg. 13.03.2009

En lys ide. EMU.

http://www.emu.dk/gsk/fag/hnd/artikel/en_lys_ide/index.html.

Skabende læring – strategi for kunst og kultur i oplæringen 2007-2010.

Kunnskapsdepartementet, Norge.

Materiel Design. Mål og Centrale Kundskabs- og færdighedsområder. Undervisningsministeriet 2007.

[http://www.emu.dk/sem/fag/mds/om_faget/maal_ckf.html].

www.danskfolkeparti.dk/Uddannelse_398_135.asp.**www.radikale.dk** Kulturpolitik.**www.socialdemokraterne.dk:** Den kreative og skabende skole**Rapporter fra NÆD** faglige status seminarer på DPU 2008.**Rådgivningsgruppen** om styrkelse af de praktisk musiske fag i folkeskolen.**www.uvm.dk/07/documents/bam.pdf.****www.portal.unesco.org.** Road Map for Arts Education.

Noter

- 1 I Canada kaldtes Home Economics Practical Arts, hvilket viser endnu en mulighed for at forbinde de to former og formål.
- 2 Kulturdidaktik begrebet er et nyt begreb, der blev lanceret af antropolog Pia Lundberg i 2008. Begrebet defineres i dette nummer i det indledende kapitel. Jeg anvender begrebet i denne artikel, som en tilgang til at rumme begge betydninger af de praktisk-musiske-kunstneriske fag, som jeg præsenterer i artiklen.
- 3 Se f.eks. UNESCOs roadmap 2006, Norsk inspiration fra strategierne for den skabende skole, Initiativer i Undervisningsministeriet og Kulturministeriet i Danmark, samt Det radikale Venstres og Socialdemokraternes partiprogrammer på undervisnings- og kulturområderne.
- 4 Rapporter med faglig status fra hvert af de praktisk-musisk-kunstneriske fag DPU 2008 tyder på dette, på tværs af fagene.

Denne artikel er et uddrag af CURSIV #4:

Krop, Kultur & Kundskaber

CURSIV

En skriftserie om didaktik, pædagogik, læring og uddannelsesvidenskabelig forskning. CURSIV udgives af Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet.

CURSIV er et tilbud til alle, som gerne vil følge med i den seneste forskning inden for didaktik, pædagogik, læring og uddannelsesvidenskabelig forskning. Skriftet henvender sig til forskere, lærere, pædagoger, studerende og politikere.

CURSIV er et peer-reviewed tidsskrift og er pointgivende i det bibliometriske system.

Indholdet i de enkelte numre kan enten være organiseret omkring et tema eller handle om et enkelt fagområde.

Redaktion

Ansvarshavende redaktør: Hanne Løngreen, institutleder, Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU). Chefredaktør: Mads Haugsted, lektor, Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU). Bag skriftet står herudover en redaktionsgruppe af medarbejdere fra Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), samt gæsteredaktører. Redaktionen kan kontaktes på email: mads@dpu.dk

Kontakt og adresse

Iben Nørgaard
Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU)
Aarhus Universitet
Tuborgvej 164, 2400 København NV.

ibno@dpu.dk
Tlf.: 8716 3565, <http://edu.au.dk/cursiv/>

Alle rettigheder forbeholdes. Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af eller kopiering fra denne skriftserie eller dele heraf er kun tilladt i overensstemmelse med overenskomst mellem Undervisningsministeriet og Copy-Dan. Enhver anden udnyttelse er, uden skriftseriens- og forfatterens skriftlige samtykke, forbudt ifølge gældende dansk lov om ophavsret. Undtaget herfra er korte uddrag til brug for anmeldelse.

© 2012, CURSIV, Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU) samt forfatterne.

CURSIV nr. 2-10 kan (så længe lager haves) bestilles i trykt form på nettet: edu.au.dk/cursiv eller ved henvendelse til:

Danmarks Pædagogiske Bibliotek, Aarhus Universitet
Tuborgvej 164, Postboks 840
2400 København NV
dpb@dpu.dk

Alle titler (nr. 1-10) kan frit downloades på:
edu.au.dk/cursiv/